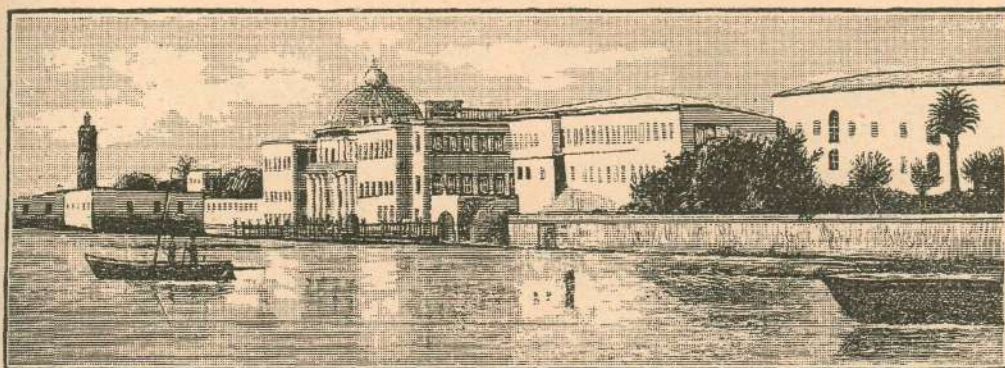

Podkraljeva palača „Ras et-Tin“ ob Aleksandrijski luki.

Davorin Trstenjak, slovenski pisatelj.

(Sestavil Andrej Fékonja.)

Leta 1837. sem začel slovenski pisati, torej je preteklo petdeset let mojega literarnega delovanja. Poskusil sem se kot pesnik, novelist in humorist; kot mytho-, filo- in arheolog, spisal sem zgodovinske razprave, natisnene v naših slovenskih, tudi nekterih nemških časnikih, mnogo mojih spisov je našlo priznanje, marsikteri članki so že zastareli, ker znanosti napredujejo.» — Tako je označil Davorin Trstenjak sam svoje književno delo leta 1887., in po teh skupinah preglejmo na kratko tudi mi glavne njegove spise slovenske. O njegovem življenju nam ni treba govoriti, ker je podala družba sv. Mohorja obširen njegov življenjepis. Vendar treba,

da znamo vsaj po imenu, kaj in koliko, pa kako in zakaj je pisal Davorin cellega pol veka. Dodajmo še njegove potopise in življenjepise, kakor tudi nekoliko njegovih člankov političkih in listkov novinarskih, da si kolikor moči predočimo Trstenjaka kot vsestranskega pisatelja slovenskega.

Pesmi. Med pesmi mi Trstenjakovimi je najbolj znana »Zvezda« iz l. 1837. Razven te so še v Razlagovi »Pesarici« natisnjene Davorinove: »Budnica«, »Pod lipo« in »O polnoči«. Pa tudi v poznejših in najpoznejših časih je zapel Trstenjak ne-

kaj prigradnih, ali kateremu rodoljubu, ali kakemu narodnemu društvu, n. pr.: »Vodniku« 1858, »Prisega« 1862,

Davorin Trstenjak. (Po fotografiji.)

«Sokolska» 1864, «Dru. Št. Kočevanju» 1878, «Čestitka A. Žuži» 1882 in dr. V vseh véje duh domorodni.

Novele in humoreske. Povestij je Trstenjak priobčil precěj v Bleiweisovih «Novicah», nekatere z izmišljenim imenom «Vicko Dragan». Odlikujejo se posebno: «Novo leto 1824, povestica», «Sveta vira, povedka iz poganskih časov Slovencev» in «Slovenski Leander, novela po narodni kranjski povedki,» prvi dve leta 1857., tretja leta 1860. Tudi v Janežičevem «Slov. Glasniku» se jih nahaja več, med njimi zlasti prijetna povest «Kelmorajn, obraz iz mojega dijaškega življenja» leta 1864., in pa «Verbovske anekdote, po narodnih pravljicah» leta 1860.; to so šaljive pripovedke o trgu Vržéjskem (Vrbovec) na Murskem polju. V Bleiweisovem «Koledarčku» 1854 je objavil novelo «Slikar» (Ticijan), in v knjigi «Vodnikov Spomenik» 1859 zgodovinsko povest «Ljudevit, vojvoda horvatski» (odlomek). Istotako je napisal Trstenjak v svojem listu «Zori», časopisu za zabavo, znanost in umetnost, leta 1872. nekoliko povestij in šaljivk, n. pr.: «Murillov učenec, noveleta iz življenja španjolskega slikarja»; «O jej! ima me že! žalostno-smešna prigodba», in dr.

Potopisi. Podobni omenjenim anekdotam so Trstenjakovi dopisi v «Novicah» leta 1859. pod naslovom: «Iz potne bisage. Prijazni dopisi do strica Breka Dragana v Vrbovcu», v katerih nam pisatelj («Vicko») razlaga vse šale in burke, ki jih ljudstvo pripoveduje o Vržénjcih. Razven teh «dopisov» se nahajajo v «Novicah» l. 1857. tudi Trstenjakovi «Potni listi», s podpisom «Vitomar», kjer pripoveduje, kako je z dr. J. Bleiweisom n. pr. hodil po Kranjski ter obiskal Podlipskega, Križnogor-

skega, Poženčana, L. Pintarja, dra. Tomanca, Bl. Potočnika itd. O teh «potnih listih» pravi Anton Trstenjak, da «so polni gorke ljubezni do naroda in domovine naše. V tem pogledu je stal Davorin Trstenjak na istem vrhuncu, na katerem stojé danes rodoljubi; v marsičem nas je prekosil. O vsaki priliki nas rotí, kako naj ljubimo jezik materin, ljubimo in povsod govorimo.»

Življenjepisi. Kratke življenjepise je Trstenjak sestavil med ostalimi: Stanku Vrazu, slavnemu pesniku «ilirskemu» (Koledarček 1855), Jan. Klajžarju, prvemu slovenskemu lazaristu (Drobtinice 1855), zatem v «Zori» (1872) Jakobu Košarju, dru. A. Murku, Orosl. Cafu, dru. M. Prelogu, Josipu Drobniču in V. Mandelcu; nadalje v «Slov. Narodu» Lov. Vogrinu (1870) in Andr. Gutmanu (1875); v «Novicah» (1880) dru. Josipu Muršecu; in v «Kresu» župniku Jož. Hašniku (1883) in Al. Pergerju (1884). Pisal je tudi o svetem Cirilu in Metodu v «Novicah» že leta 1857., pa 1862., 1863., 1864.

Politiški članki. Nekaj političkih stvari je pisal Trstenjak najpreje v listu «Sloveniji» (v Ljubljani) 1848, 1849 s podpisom E.; zatem prilično v «Novicah», in nekoliko v Einspielerjevem «Slovcu» (v Celovcu) l. 1866., 1867., tukaj z imenom «Dalibor». A zlasti, ko so štajersko-slovenski rodoljubi v Mariboru l. 1868. osnovali nov politički list «Slovenski Narod», pošiljal je Trstenjak prva leta, (ko list še ni bil nasproten cerkvi, Op. ur.) celo vrsto člankov s podpisom «Od Voglajne» ali «Juste milieu», ter je glasno poudarjal in jasno zagovarjal naše narodne pravice, pa tudi mlačne in razdvojene rojake odločno pozival na delo domorodno in v blagodejno zlogo. — A z izmišljenim imenom

grškim *Ἐπιχάρμος* je priobčil Trstenjak tudi v «Slovenskem Narodu» lepo število «listkov», ki so z zdravo šalo in prijetno zabavo šibali hibe slovenskih političnih velikanov-domišljakov ter opisovali smešne strani našega javnega življenja. V obliki listkov je tudi v tem časopisu leta 1876. objavil več preimennitnih, v slovensko slovstveno zgodovino segajočih spominov iz svojega književnega življenja.

Baje-, jeziko- in starinoslovni spisi. Zanimivi so nadalje Trstenjakovi sestavki bajeslovni. To so najpreje preiskave posnete iz slovenskih pregovorov, pesmij, povestij, ugank, iger, šeg in navad, kakor tudi iz raznih pravljic o rastlinah in živalih, znanih med slovenskim narodom. Mnogo tega je Trstenjak napisal in priobčil

zopet v «Novicah» v l. 1855.—1880. in v «Glasniku» l. 1859.—1867., pripovedujoč nam in umno pojasnjujoč bajke o raznih bogovih in boginjah, o škratih, pozojih in o vsakovrstnih duhovih in čudesnih bitjih. Posebej pak je spisal knjižico «Triglav, mythologično raziskavanje» leta 1870., a v «Letopisu

Matice Slovenske» priobčil tri daljše razprave: «Raziskavanja na polji staroslovanske mythologije» (o simbol. pomenu ribe 1869; o obličajih na ptujskem in sv. martinskem spomeniku 1870; o Črnobogu 1871). Ta raziskavanja mu potrjujejo trditev: «da so Slovenci že v predzgodovinski dōbi stanovali v zapadni Panoniji, po vsem Noriku in Karniji.»

Veliko je potem tudi število Trstenjakovih sestavkov jezikoslovnih. Za to stroko je bil najpreje navdušil našega pisatelja Oroslava Cafa, s katerim sta se o svojem času skupaj učila sanskrta, zendščine, gotščine in dr. Takih jezikoslovnih «drobtin» in «črtic» Trstenjakovih je nadrobljenih in načrtanih vse polno po «Novicah» od l. 1853. do 1881., vmes

tudi v «Glasniku»; zatem v «Zori» pa v nje znanstveni prilogi «Vestniku» leta 1873.—75., in v «Kresu», leposlovnem in znanstvenem listu, l. 1883., 84., 85. Obširne in učene razprave te vrste pak so tiskane v «Letopisu Matice Slovenske» leta 1874., 75., 76., 77., katere so tudi posebej izdane: «Slovenski

Davorin Trstenjak. (Po fotografiji.)

elementi v Venetščini», l. 1877., in druga zbirka razprav: «Slovansčina v romanščini», leta 1878., kjer pisatelj «na novo podpira svojo trditve o slovanskosti starodavnih Venetov.»

Ogromno je poleg tega gradivo, kar ga je Trstenjak spravil na svetlo v svojih spisih starinosloveskih. Gradivo za te posebno zanimive spise je nabiral Trstenjak, bivši gimnazijski učitelj, o počitnicah, potujoč po pokrajinah nekdanjega Norika in stare Panonije, kjer je zbiral napise na kamenih in risal kamenene podobe iz davnih rimskih časov. Vse to je zatem učeno tolmačil in umno razlagal zopet ponajveč v «Novicah» od leta 1853. — 1881. Poslavši obširen izpisek iz rokopisa: «Kdo so bili Noričani in Panonci, Kelti ali Slovenci?» — poveda pisatelj takoj sam tem svojim razpravam namen (list 12.), da namreč iz njegovega spisa bodo videli učeni zgodovinarji, da je gola laž, kar nas je do sedaj učila zgodovina, da so namreč Slovenci šele v VII. in VIII. stoletju prišli iz severnih krajev v Norik in Panonijo, ter vneto kliče: «Saxa loquuntur! . . . Gré za brambo stare naše in za vtrdenje nove Slave. V slavnih historičkih uspomnih bodele dobili novo navdušenje in ponosito bodele kazali na stari čas in rekli: kar se je dolgo drugim prilastovalo, to je naše, plod in sad slovenskega duha.» In v tem zmislu so sestavljeni vsi nadaljni Trstenjakovi spisi te vrste o tako imenovanih starorimskih božanstvih, ki so pa deloma pač staroslovenska i po imenih i po obrazih. Posebej je bil spisal knjižico: «Kdo so bili Ambidravi?» leta 1853.

Naposled so važne Trstenjakove

Zgodovinske razprave. Proučivši točno stare pisatelje latinske in grške, pojasnil in odkril nam je Trstenjak po

svojih podatkih marsikaj iz naše minulosti, kar se nam je bilo do sedaj povedalo krivo, ali pa nam je bilo tudi še povse neznano. Mnogo takih član- kov je objavil zopet v «Novicah», razpravljajoč o posameznih osebah in krajih, kakor tudi o celih narodih in državah, v kolikor se stvari dostajajo povestnice in zemlje slovenske. Nadalje nam je v knjigi «Zlatem Veku», leta 1863., podal črtico o prvem stolnem mestu Metodovem. Za tem je v «Kresu» leta 1881. in 1882. napisal razne «Zgodovinske črtice o nekdanji provinci Windischgraz», a leta 1886. v istem listu zgodovinsko razpravo «Nestorjevi Vlahi», tolmačec staro poročilo ruskega letopisca o imenovanem narodu, in «Črtice iz etno- in topografije nekdanjega Norika in Panonije», dokaj obilne pojasnitve narodopisne in krajepisne o teh davnih pokrajinah naših. Tudi posebni knjižici je dal na svetlo o tem predmetu, jedno: «Weriand de Graz», zgodovinsko-rodoslovno razpravo l. 1884., trdeč, da isti prvi znani praded knezov Windisch-Graetzov (znan že l. 1091.) ni bil Weimarovec, ali kak drug tujec, marveč domač plemič koroški nižje vrste, in drugo: «Pannonica. Spomeniški listi» l. 1887., predočujoč glavne etnografske razmere v nekdanji Panoniji od pradôbe do rimskega gospodstva. A v «Letopisu Matice Slovenske» leta 1869. in 1871. je bil priobčil obširna «Raziskavanja na polju staroslovenske zgodovine», s katerimi je «posebno si trud naložil o tem, da dokaže, da so Slovani že v predzgodovinski dôbi stanovali od Karpatov do Adrije, in da so torej Panoni, Noričani in Karni bili Slovani.» In leta 1874.: «Komentari k zgodovini Salašanov, Japodov, Venetov, Ligurov, Skordiskov,

ligurskih, karnskih, noriških, podunavskih in karpatskih Tauriskov» — v isti namen.

* * *

To je površen pregled o Davorina Trstenjaka velikem delu na polju slovenske književnosti. (Posamezno in natančno naštevata spise tudi Jos. Marn: «Jezičnik» XXVIII., 1890., in Ant. Trstenjak: «D. T. Novičar», 1887.) A mi, kakor smo začeli, tako tudi končujemo te črtice uprav z njegovimi besedami

(Pannonica): «Jaz sem pisatelj malega naroda, torej se ne morem ponašati s stoterimi knjigami, kakor Kraszewski, dasiravno nisem bil manj delaven in nisem manj ljubil svojega naroda... Mnogo mojih spisov je našlo priznanje, marsikateri članki so že zastareli, ker znanosti napredujejo. — Errando didici... Naj me nadomestujejo mlajše moči in v ljubezni popravljajo, kjer sem se jaz zmotil. Gradiva jim zapuščam obilo. Bog varuj slovenski narod!»

Trije snubci.

(Romanca.)

Mlada, lepa, grajska hči
Žlahtne ima snubce tri.
Urno zapusté gradove,
Ko jih oče njé pozove.

«Prosto od srcá najprej
Izmed vas mi vsak povej,
Kdor jedinko mojo snubi,
Kaj imá in kaj oblubi.»

Prvi snubec reče vnet:
«Grádov vladam jaz devet,
Lepih in slovečih gradov,
Polnih blišča in zakladov.

Démant bode nežni vrat,
Roko dičil prstan zlat,
Njé pogledov tihe želje
Slugam bodo že povelje.»

Drugi vitez važno dé:
«Moje znano je imé,
Klanja se mi glava vsaka,
Daleč slujem za junaka.

Ko se zopet vname boj,
Njó in grad ostavim svoj,
Vihtel bodem meč v desnici
V slavo mili mi družici.»

Tretji vitez: «Oče sam
Veš, kaj sem in kaj imam:
Njeno bode vse, kar moje;
Kar obeh, to bode tvoje.»

Stari vitez gleda nem
V žarno lice snubcem trém.
«Čula zdaj si», reče hčeri,
«Sama si moža izbéri!»

Milo hči se nasmehljá,
Rôko tretjemu podá:
«Oče, ta najmanj obeta,
Njemu je obluba sveta.»

Anton Medved.

